

ОДРЖИВО ГАЗДОВАЊЕ ЛОВИШТЕМ

SUSTAINABLE MANAGEMENT OF HUNTING GROUND

Владимир Марковић*

РЕЗИМЕ: *Нагли развој индустрије, пољопривреде, саобраћаја и осталих привредних делатности негативно утичу на живот дивљачи. Свака друштвена заједница у којој економска добит почива на искоришћавању природног богатства изложена је опасности да то природно богатство исцрпи. Зато начини искоришћавања природних ресурса морају да буду подређени свестраном планирању. На промене и изазове које нам доноси данашњица мора се одговорити перманентно и правовремено. Човек је схватио да је дивљач само делимично обновљив ресурс, као и да се смањењем фонда дивљачи озбиљно ремети еколошка структура екосистема и биосфере. Човек - ловац је предузео одређене мере и заштитио дивљач и њена станишта, и почео да газдује са ловиштем на одрживи начин.*

Кључне речи: *одрживи развој, ловиште*

ABSTRACT: *The rapid development of industry, agriculture, transportation and other economic activities negatively affect the lives of wild animals. Every social community in which, economic profit is based on exploitation of natural resources exposed to the danger that natural resource is exhausted. Therefore, ways of exploiting natural resources must be subordinate to comprehensive planning. An answer on the changes and challenges that brings us nowadays must be permanent and timely. The man realized that the game is only partially renewable resource, and to decrease the fund game seriously disturb the ecological structures of ecosystems and the biosphere. The man - the hunter has taken certain measures to protect wild animals and its habitat, and began to manage the hunting area in a sustainable manner.*

Key words: *sustainable development, hunting ground*

* Универзитет у Новом Саду, Природно-математички факултет, Департман за географију, туризам и хотелијерство, Трг Доситеја Обрадовића 3, Нови Сад; www.dgt.uns.ac.rs

УВОД

Проучавајући људско друштво, дошло се до закључка да се је још у периоду праисторије водило борбу за опстанак са дивљим животињама. Осим хране, од крзна уловљене дивљачи човек је првио одећу, а од костију, кљова или зуба разна оруђа. Од у почетку неизвесне борбе, човек је преузео власт над животињама захваљујући брзим овладавањем вештина ловљења и сналажења у природи. Тако је праисторијски човек уместо одбране од дивљачи, он постао тај који је нападао и ловио. Временом је схватио да је много корисније хватати, припитомљавати и узгајати дивље животиње јер је на тај начин обезбеђивао перманентни извор хране. На почетку периода живота људи у првобитној заједници лов је са индивидуалног временом прешао на групни и организован начин ловљења. Како се развијало људско друштво, упоредо су се развијале технике извођења лова као и начини израде оружја. Развојем људске цивилизације човек је потиснуо дивљач из њених биотопа. Временом је човек схватио да је дивљач само делимично обновљив ресурс, као и да се смањењем фонда дивљачи озбиљно ремети еколошка структура екосистема и биосфере, те је предузео одређене мере и заштитио дивљач и њена станишта.

Први модерни прописи код нас који се доносе из области ловства, гајења и заштите дивљачи потичу из 19. века. Како су се станишни услови погоршавали тако су и прописи и закони бивали све ригорознији и потпунији.

ПОЈАМ ДИВЉАЧИ И ЊЕНА ПОДЕЛА

Дивљачи се Законом о ловству сматрају дивљи сисари и птице које се као добра од општег интереса штите и користе на начин утврђен овим законом. Дивљач представља оне врсте које човек није успео припитомити, гајити и користити на начин на који то чини са домаћим животињама. Да би се боље разумео појам дивљачи потребно је дефинисати популацију под којом се подразумева просторно и временски изолована група јединки исте врсте која припада одговарајућем екосистему, има заједнички скуп наследних особина, те су јединке међусобно повезане односима размножавања (Ристић, 2003).

Дивљач се може поделити са разних стновишта. Са ловачког становишта дивљач можемо поделити на неколико начина. Један од њих и најчешћи начин јесте подела на **длакаву и пернату**. Неки ловци дивљач деле на **крупну и ситну**. Дивљач се може поделити и на **заштићену и на штеточине**. Заштићеном дивљачи, сматра се дивљач на коју је лов трајно забрањен или је забрањен у одређеном периоду (ловостај). Ловостај је период када су женке бремените и када доносе младе на свет, и траје све док се младунци не осамостале. Како многе врсте имају различите периоде парења, различиту дужину бременитости, као и различите животне навике, тако се и ловне сезоне разних врста разликују.

Такође посматрано само са ловног становишта, дивљач се дели на **ловну и неловну**. Ловна дивљач јесте сва дивљач која има значај за ловно привређивање. У неловну дивљач спадају оне врсте које немају значај у ловству као

ни употребну вредност за човека, али имају важну улогу у одржавању ланца исхране.

Заштитом дивљачи, сматра се предузимање мера које обезбеђују услове за опстанак и развој популације одређене врсте дивљачи као и њену заштиту од противзаконског коришћења. Гајењем дивљачи, у смислу овог закона, сматра се предузимање мера у циљу одржавања, обнављања и постизања броја и квалитета дивљачи према природним и другим могућностима ловишта (Ристић, 2003).

ГАЗДОВАЊЕ ЛОВИШТЕМ

Ловиште представља основну категорију простора у ловном привређивању. У ловишту се практично одвија све, гајење, заштита, узгој, насељавање и сам одстрел дивљачи. Ловишта се деле према разним критеријумима као што су намена, организација, вегетација, простор. Ловишта се класификују на основу следећих критеријума :

- Тип тла: мочварна, ритска, шумска, каменита, пољопривредна, песковита
- Вегетација: шумска, пољска и комбинована
- Организација: ограђена, отворена и комбинована
- Намена: туристичка, привредна, ловишта посебне намене
- Врста дивљачи: ловишта крупне, ситне и мешовите дивљачи

Заштита и гајење дивљачи, уређивање и одржавање ловишта, ловљење и коришћење уловљене дивљачи, врши се на основу ловне основе. Ловно-привредна основа за газдовање ловиштем, доноси се за период од десет година. Ловна основа ловишта садржи: основне податке о ловишту; основне податке о кориснику ловишта; приказ стања ловишта; природне и друге услове за живот и развој популација дивљачи; стање фонда дивљачи; број и врсту ловно-узгојних и ловно-техничких објеката у ловишту; циљеве газдовања и мере за њихово остваривање; план обнављања и прираста дивљачи; план уређивања и одржавања ловишта; мере исхране дивљачи; мере заштите дивљачи; лов дивљачи и мере за спречавање штета од дивљачи, као и карту ловишта. Осим тога при изради ловно-привредне основе одређује се бонитет ловишта, као и капацитет ловишта. Ловна основа, за наредни период од десет година доноси се четири месеца пре истека времена за који је донета претходна ловна основа (Прентовић, 2006).

Корисници суседних ловишта дужни су да усклађују мере заштите и гајења дивљачи утврђене ловним основама, а нарочито у погледу: бројања дивљачи, времена вршења одстрела, броја дивљачи за одстрел и других питања од заједничког интереса. Законом о ловству је регулисано да је власник земљишта, воде и шуме на коме се ловиште налази, дужан да дозволи вршење радњи предвиђених ловном основом и годишњим планом газдовања. Власник земљишта, шуме и вода има право на накнаду за причињену штету или ограничење права коришћења у складу са посебним прописима.

ОДРЖИВОСТ ЛОВНИХ ПРОСТОРА

Ловство је пре свега гајење љубави према природи и дивљачи које се најпре огледа кроз обављање послова као што су гајење, заштита и брига о дивљачи где на последтку долази одстрел који мора да буде планиран и којим се одржава оптимална бројност (Марић, 2003).

Ослањајући се на наведено јасно је да је уређење природних предела игра важну улогу исто колико и уређење урбаних средина те да им треба поклонити посебну пажњу. Циљ планирања развоја и уређења ловишта јесте да се остваре оптимални услови за развој и живот дивљачи, али и да се створи афирмација ловишта за развој ловног туризма.

Заштита природних предела је започела тек крајем XIX века, те је 1872. године проглашен први Национални парк—Јелоустон (Стојановић, 2006). Од те године број заштићених природних предела у свету константно расте. Покушаја заштите природних предела било је и раније. Пропис који први пут регулише заштиту фауне у Србији је Височнаја Наредба од 25.маја 1840. године, по којој се утврђује ловостај или потпуна забрана лова на поједине врсте дивљачи. Тако се тачком 1. ове Наредбе потпуно забрањује лов на јелене и кошуте, а тачком 2. уводи се ловостај за зечеве, “дивље козе” и “за јело способне птице”. Сличне одредбе имала је и Уредба о лову из 1853. године.

МИР У ЛОВИШТУ

Мир у ловишту као један од најважнијих фактора за живот, развој и опстанак дивљачи у ловишту, свакако да заузима посебно место у газдовању ловиштем. Јер, када је реч о ловишту као биотопу дивљачи, важно је не само физичко уређење, већ и психички аспект. Мир и заштита дивљачи од узнемиравања може се обезбедити применом следећих акција :

1. Током целе године потребно вршити одстрел паса и мачака луталица (који знају да десеткују подмладак фазана, јаребица, зеца и срна).
2. У лов водити искључиво расне ловачке псе, који имају позитивну оцену урођених особина.
3. Одржавати број предатора на оптималном нивоу (када на 1000 ha има више од четири лица, повећана је опасност од смртоносне болести, зоонозе—беснила).
4. Ограничити кретање сакупљача лековитог биља, као и пастира са стоком и псима.
5. Искоренити кривољов и ловокрађу.
6. Поступати у складу са Законом о ловству и казнити све пољопривреднике који после жетве пале стрњиште (јер се на тај начин уништава подмладак дивљачи, као и остаци хране који остану после жетве)
7. Инсистирати на употреби плашилица на пољопривредним машинама за време радова у њивама (јер је свакодневна појава страдања срна и ланади од комбајна и косачица у летњем периоду).
8. Организовати квалитетну ловочуварску службу.

Слика 1. Лане у опасности

Figure 1 – Fawn in danger

Извор:www.google.com

9. Формирати резерват за боравак дивљачи у коме је одстрел забрањен.
10. Подизати свест о потреби бриге за дивљачи и њеном биотопу.
11. Спречавање појаве и ширења болести дивљачи (Закон о ловству, 1993.)

Такође, у ове послове спадају и спашавање дивљачи из пожаром захваћених предела, затим извлачење дивљачи из набујалих река, као и помагање дивљачи сваки пут када наступи нека елементарна непогода.

ЛОВ ДИВЉАЧИ НА ОДРЖИВИ НАЧИН

Осим обезбеђивања мира у ловишту, да би развој ловства добио епитет „одрживи“ неопходно је строго контролисати одстрел дивљачи.

Један део популације дивљачи који се планира за одстрел може да се схвати као „жртвовање“ тих одабраних јединки (углавном старија грла), зарад опстанка њихових потомака. Како ловачке организације финансијска средства обезбеђују самостално (без помоћи државе, или разних невладиних организација), осим чланарина ловаца, приходи се остварују продајом дивљачи кроз лов. Када се ради о правој ловачкој организацији која послује професионално и морално, највећи део средстава који се добије од одстрела дивљачи одлази на куповину хране, соли и медикамената за дивљач и изградњу ловно-узгојних објеката и слично.

У већини ловишта дивљач је потребно интензивно гајити (изношење хране, соли и воде, давање превентивних средстава и слично) око пет до шест ме-

сеци у зависности од зимских и јесењих услова. Ако се узме у разматрање срнећа дивљач, познато је да је за једно грло у том периоду потребно око 20 kg зрнасте хране и око 40 kg кабасте хране, око 1 kg камене соли, док је стављање превентивних лекова у храну подразумевајуће. Наравно, ове количине су за неке врсте далеко веће (јелен, на пример), а за неке мање (фазан, зец, јаребица). Ако се предпостави да је у неком ловишту насељено и по неколико хиљада грла снеће дивљачи, неколико стотина грла јелена, дивљих свиња, неколико десетина хиљада фазана, јаребица, зечева и тако редом, јасно је да чланарине ловаца (које се у просеку крећу око 8000 дин. годишње), не могу ни близу покривати трошкове који одпадају на дивљач, а ни трошкове плата запослених ловочувара којих је иоуако у сваком ловишту премало. Ово је један од разлога зашто се врши одстрел дивљачи. На тај начин се из популаије излучују најстарија грла, која осим што више неће моћи давати најквалитатније потомство, имају са друге стране најјачи трофеј који доноси највише новчане добити. Са друге стране, највећи део средстава добијен од лова се управо одваја за набавку хране, соли, лекова, изградњу ловно-узгојних објеката и слично за наредне генерације дивљачи.

У неким ситуацијама су услови под којима долази до обустављања лова регулисани законом, док у неким случајевима то регулишу норме ловачке етике и морал ловаца. Ако се у ловишту осетно смањи бројност неке врсте ловаца заштитене дивљачи, корисник ловишта је дужан да обустави лов те дивљачи и предузме мере ради успостављања броја дивљачи утврђеног у ловној основи. Побољшање броја и структуре популације се може извршити насељавањем дивљачи из богатијих ловишта. Хватање се спроводи у ловиштима у којима се број дивљачи налази изнад економског капацитета. Ухваћена дивљач се транспортује и насељава у ловишта која оскудевају одређеном врстом дивљачи. Пре уношења дивљачи у ловиште мора се извршити њена здравствена контрола у складу са законом. Дивљач се може уносити у ловиште ако се уношењем те врсте дивљачи не угрожава биолошка равнотежа у ловишту.

Дивљач заштитену ловаца забрањено је ловити:

1. Ако је угрожена пожаром, поплавом, снежним наносима, поледницом и другим елементарним непогодама;
2. Употребом рефлектора (фарова), бакљи и других вештачких светлосних извора (осим дивље свиње), аеронаутичких машина, огледала, грамофона, магнетофона и живих мамаца, као и употребом хране у коју се стављена омамљујућа средства;
3. Употребом паса који нису ловачки расни пси, који немају родопис и оцену урођених особина (испит у раду);
4. Употребом паса дугоногих гонича за лов у низијским ловиштима (до 500 м надморске висине) и у ловиштима у којима се гаји срна, муфлон, дивокоза и јелен;
5. Употребом сокола и других птица грабљивица, осим у за то намењеним ловиштима;
6. Употребом лука и стреле, осим лова на крупну дивљач у ограђеним ловиштима до 1000 ха површине;

7. Замкама или клопкама, а птице помоћу лепкова, мрежа и кућица са мрежом, или помоћу других средства за масовно хватање, односно уништавање птица;
8. Гађањем из моторних возила и гажењем моторним возилима;
9. Војничким оружјем и војничком муницијом (Прентовић, 2005).

Министарство може да захтева од корисника ловишта подношење извештаја, обавештења о вршењу поверених послова, да даје обавезне инструкције и упозорава на неизвршавање поверених послова. У вршењу послова инспекције ловни инспектор је овлашћен и дужан да врши контролу. Казне се могу изрећи кориснику ловишта, власницима пољопривредних земљишта, појединим физичким лицима, као и ловачким удружењима али и Ловачком савезу Србије.

Казне за корисника ловишта, или ловачка удружења а самим тим и Савез се изричу уколико се организује незаконити лов, уништава и угрожава опстанак било које врсте дивљачи у природи; лови дивљач заштићена трајном забраном лова; ако се на одређено време не обустави лов угрожене врсте ловастајем заштићене дивљачи; ако се врши тровање дивљачи; ако ловиште или део ловишта које му је дато на газдовање уступи другом на газдовање или да у закуп; ако од укупне површине ловишта којим газдује не одреди најмање једну **петину за резерват** или лови у резервату; пре уношења дивљачи у ловиште не изврши њену **здравствену контролу**; газдује ловиштем а не испуњава услов закона; не донесе ловну основу ловишта, односно ловног подручја, не донесе годишњи план у одређеном року; не предузме прописане мере за спречавање штета које може нанети дивљач и друго.

Прекршај прави физичко лице ако: уништава или угрожава опстанак било које дивљачи; улови дивљач заштићену трајном забраном лова; врши жетву или кошење пољопривредним машинама које немају плашилице; лови дивљач без положеног ловачког испита; ако корисник земљишта, воде и шуме, на којима се ловиште налази, не дозволи радње и мере предвиђене ловном основном и друго.

ЗЕЛЕНИ МОСТОВИ И ЗАШТИТНЕ ОГРАДЕ

Веома битан вид побољшања природних услова у станишту дивљачи представља изградња тзв. зелених мостова. Неке врсте дивљачи имају своје устаљене стазе којима се крећу и веома ретко мењају своје навике. Изградњом многих саобраћајница се станишта неких врста деле на неколико делова тако да је дивљач приморана да прелази са једне стране пута на другу. Било да је прелазак саобраћајница узрокован потрагом за храном, водом, партнером или нечим другим, сваки прелазак дивљачи преко пута представља опасност по живот дивљачи али и возача. Када су услови у биотопу суровији, дивљач је приморана и да по неколико пута прелази преко прометних путева и излаже се опасности. Што је мање прометан пут, ризик да дође до судара возила и дивљачи је утолико мањи. У већини случајева када су у питању мање прометне

саобраћајнице дивљач је препуштена сама себи, а возачи су упућени на знак „дивљач на путу“ испод кога углавном стоји и дужина потенцијалне опасности изласка дивљачи пред возило. Када се ради о прометнијим путевима као што су аутопутеви са по неколико трака, неопходна би била изградња зелених мостова.

Зелени мостови заправо представљају вештачки направљене тунеле (па макар и у равници) преко којих дивљач слободно прелази, док се возила не сметано крећу кроз тунел. Зелени мостови се постављају на местима где су утврђене стазе кретања дивљачи. Ови мостови су увек довољно издигнути од саобраћајнице, а праве се и поприлично широки како би бука од аутомобила била што мања. На горњу страну тунела, тј. простор куда се дивљач креће се обавезно насипа земља и саде се зељасте биљке али и жбунови и дрвећа, како би дивљач без превеликог ремећења мира прелазила са једне стране на другу.

На оним местима где се не знају тачни прелази дивљачи, односно тамо где дивљач нема устаљене стазе кретања заштити возачима и дивљачи пружају ограде уз саобраћајнице. У земљама које су богате дивљачи као што су на пример, Мађарска или Аустрија готово да нема неког аутопута ван насељених места који није обезбеђен заштитном оградом. Ова заштитна ограда постоји и са обе стране аутопута Е75 који пролази и кроз Србију и може се видети да је жица тако постављена да онемоћава пролаз крупној дивљачи.

Побољшавањем природних услова у ловишту човек мења биотоп дивљачи о оној мери колико је најмање погубно по дивљач, и свака интервенција треба бити схваћена као „нужно зло“ јер би се без те интервенције живот дивљачи још више отежао. Деловањем у природи човек свесно мења природно окружење. Једногодишње и вишегодишње ремизе свакако да помажу правилан развој дивљачи, али при њиховој садњи треба увек водити рачуна да су те саднице провереног порекла, односно да се избегне садња разних хибридних врста јер се тиме уништавају аутохтоне врсте биљака. Када се неке инвазивне врсте хибрида посаде веома су мале шансе да „природна“ стабла опстану у конкуренцији са оним укрштеним. Поред тога свако пошумљавање мора бити планирано, јер се неретко дешава да се шуме саде на рачун мочварних подручја. Ако се узме у обзир да је мочварних подручја све мање, а да су она најбитнија станишта многих врста птица, риба и водоземаца, јасно је да шуме треба ширити на рачун неких других површина.

ЗАКЉУЧАК

Ловни туризам као специфични облик туризма се у много чему разликује од осталих видова туризма. Ловство а самим тим и ловни туризам није могуће замислити без постојања одређених природних ресурса. Ловство се базира на одређеном квалитету и квантитету ресурса, а пошто у ловству те ресурсе представљају дивље животиње, које су само делимично обновљив ресурс, јасно је да је организација ловства и ловног туризма далеко сложенија од већине других видова туризма.

Генерално гледајући, трансформација простора под утицајем развоја цивилизације је неминован процес. Са једне стране су постављени људи који због својих потреба траже све више простора заборављајући на природне законе и услове и тиме ремете природну равнотежу. Са друге стране, постоје људи који такође због својих потреба захтевају све више простора, али се пре свега придржавају природних услова и њених капацитета и на тај начин задовољавају и себе и природу.

Последњих деценија је уведено обавезно планирање лова, а основни циљ јесте да се у гајењу достигну биолошки оправдана стања. Није само дивљач предмет планирања, већ се у обзир мора узети станиште у целини, са свом живом и неживом природом. Оквир за такво планирање су све биолошке законитости које се у животној заједници морају утврдити, а тек онда уз поштовање свих биолошких услова прилагодити планирање потребама човека. Наравно, сва инфраструктура у ловишту која служи искључиво човеку, то јест ловцима, такође мора бити у складу и стилу са природним амбијентом у толиком размеру да се по изгледу ловачке куће морало закључити о којој регији се говори или чак о ком ловишту је реч. Извор већине финансијских извора за остваривање оваквог уређења ловишта лежи у ловном туризму, који највећи део остварене добити враћа у ловишта кроз узгајање, куповину и заштиту дивљачи, као и кроз изградњу ловно-техничких и ловно-узгојних објеката. Само са адекватним газдовањем које задовољава потребе и дивљачи и човека, омогућавају се оптимални услов како за живот дивљачи тако и за развој ловства.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Марић, Р., (2003): *Ловство*, Институт економских наука, Београд
2. Стојановић, В. (2006): *Одрживи развој туризма и животне средине*, Департман за географију, туризам и хотелијерство, Нови Сад
3. Прентовић, Р. (2005): *Ловни туризам*, Департман за географију, туризам и хотелијерство, ПМФ, Нови Сад.
4. Прентовић, Р. (2006): *Основи ловства*, Департман за географију, туризам и хотелијерство, ПМФ, Нови Сад
5. Ристић, З. (2003): *Ловство*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд
6. *Закон о ловству*, 1993, Службени гласник Р. Србије, Београд
7. www.google.com